

De Nederlandse Ooievaars in 1982

Dick Jonkers

De stand in 1982 was zodanig, dat gevreesd moet worden voor een spoedig einde van het broeden van de wilde Ooievaar in Nederland. Er waren weliswaar zes bewoonde nesten, maar hiervan was er slechts één met een wild broedpaar. Drie nesten waren bezet door paren, waarvan één of beide vogels projectooievaars (ingevoerde, in gevangenschap gefokte exemplaren of nakomelingen daarvan) waren. Van december 1981 tot maart 1982 werden tien waarnemingen van overwinterende Ooievaars bekend. Over de periode oktober 1981 t/m september 1982 was het aantal waarnemingen van trekkende, zwervende of pleisterende exemplaren belangrijk minder dan in voorgaande jaren. De weggetrokken Ooievaars die de nesten bezetten, kwamen tussen begin april en begin mei aan. De aankomstdata van de ♂♂ en ♀♀ waren als volgt:

Grafhorst	: overwinterend	12 april
Wapenveld	: —	1 april
Voorst	: 9 april	3 mei
gem. paren Wassenaar	: overwinterend	overwinterend
Schoonrewoerd	: 4 april	16 maart

Bewoonde nesten en uitgevlogen jongen

Alleen het nest van een wilde paar Ooievaars in Grafhorst bracht jongen groot. Drie jonge Ooievaars vlogen uit. Op 27 april vertoonden zich bij het nest twee andere Ooievaars die verdreven werden. In Wapenveld arriveerde alleen een ♀ dat zich daar de hele zomer ophield. Er werd één ei gelegd dat uit het nest werd gegooid. Het nest in Voorst was de hele zomer door een paar bezet. Door één Ooievaar werd, vooral aan het begin van het nestseizoen, druk aan het nest gebouwd. Beide Ooievaars waren niet geringd, in tegenstelling tot andere jaren toen het ♂ een ring droeg.

Eieren werden niet gelegd. Samen met het exemplaar dat op 3 mei arriveerde, verscheen een derde Ooievaar bij het nest die later ver-

dween. Beide partners van het nest in het Dienpark Wassenaar waren geringd.

Het ♀ bleek een projectooievaar te zijn, het ♂ een van oorsprong wilde Ooievaar (zie ringgegevens). De dieren verschenen op 7 april samen op het nest. Vier jongen werden geboren en vlogen uit.

Tabel 1. Door paren bewoonde nesten en uitgevlogen jongen.

wild paar	Overijssel	: Grafhorst	3
wild paar	Gelderland	: Voorst	—
gemengd paar	Zuid-Holland	: Wassenaar	4
gemengd paar	—	: Schoonrewoerd	3
projectooievaar	Gelderland	: Kootwijkerbroek	—

In Schoonrewoerd ontstond grote consternatie, toen een projectooievaar het nest bezette voordat de wilde Ooievaars arriveerden. Bij aankomst van het ♂ op 4 april vonden gevechten plaats. Uiteindelijk werd het terugkerende exemplaar geaccepteerd en paarden de dieren in de avond. Een derde exemplaar vloog op 18 april rond het nest. Deze Ooievaar verdween na gevechten en is nadien ook niet meer in de omgeving gesignaleerd.

Ooievaarsnest op de cliff bij de familie Dokter, Laageinderweg te Kootwijkerbroek. Mei 1982.

Foto: G. de Graaff.

Ooievaars op het nest. Kootwijkerbroek, mei 1982.

Foto: G. de Graaff.

Er mag worden aangenomen dat dit niet het ♂ van het broedpaar uit het vorige jaar was. Een andere Ooievaar waagde op 16 juni een poging om bij het nest te komen. Drie jongen verlieten vliegvlug het nest. In Kootwijkerbroek, ver verwijderd van het ooievaarsdorp Liesveld en buitenstations, broedde een paar projectooievaars. Het ♂ houdt zich daar al sinds juli 1977 zomer en winter op. Het ♂ arriveerde op 20 april. Het ♀ had het nest gebouwd op een voedselsilo. Drie jongen van circa een week oud lagen op 15 juni dood in het nest.

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat van de wilde populatie nog maar zeer weinig Ooievaars in Nederland de nesten bezetten. Projectooievaars of hun nakomelingen nemen langzaam maar zeker hun plaats in. Behalve het laatstgenoemde broedpaar waren er nog vijftien vrijvliegende broedparen van projectooievaars die zich rond het Liesveld of de buitenstations vestigden.

Door niet-broedende Ooievaars gebruikte nesten (1981:10)

Behalve de nesten in Wapenveld en Voorst zijn er elders in het land nog enkele nesten bezocht. Twee Ooievaars landden op 6 mei op het nest in Zwinderen, inspecteerden dit en vlogen weer weg. Al op 13 februari bezette een geringde Ooievaar een nest in de reigerkolonie op Duivenvoerde bij Voorschoten. Van 15 t/m 21 maart vloog deze vogel daar geregeld met nestmateriaal rond. Een week later werd het dier vervuild en verzwakt gevonden. Het werd overgebracht naar het Dierenpark Wassenaar en is kort daarna doodge-

gaan. Evenals in 1981 hield zich in het Liesveld een wilde Ooievaar op, die weer op een kool een nest bouwde. Een paar projectooievaars bevond zich van begin april tot juni rond Bergambacht. Op 7 april bezetten zij daar circa een uur een nest. Later ondernamen zij nestelpogingen in een knotwilg. Een wilde Ooievaar voegde zich bij hen en kwam op 7 juni ook op dit nest.

Andere waarnemingen van Ooievaars

Dank zij de oplettendheid van de waarnemers was het mogelijk meldingen van wilde en projectooievaars van elkaar te onderscheiden. In vrijwel alle maanden van het jaar werden projectooievaars op diverse plaatsen gesignaleerd. Na de najaarstrek van de Ooievaars werden er in oktober nog enkele waarnemingen gedaan (figuur 1). Hierbij was er één van drie exemplaren op 6 oktober ten zuiden van Middelburg. Van begin tot eind oktober vertoefde een Duitse Ooievaar op de vuilnisbelt bij Lelystad; op 24 oktober overnachtte dit exemplaar op een televisieantenne in Soest.

In december en januari kwamen enkele meldingen van projectooievaars binnen. Andere winterwaarnemingen waren:

Bergeijk (N.-B.)	: begin januari	1 ex.
Exloërmond (D.)	: 3 februari	1 ex.
Bodegraven (Z.-H.)	: 4 februari	1 ex.
Zevenaar (Gld.)	: 7 februari	1 ex.
Hoge en Lage Zwaluwe (N.-B.)	: 14 februari	1 ex.
Leuth (Gld.)	: 22 februari	1 ex.

Vermoedelijk hebben de laatste twee waarnemingen betrekking op de zelfde Ooievaar. Het exemplaar bij Leuth kwam samen met een groep ganzen aanvliegen.

In het even over de Duitse grens liggende overwinteringsgebied voor ganzen de Duffelt signaleerde men begin januari een Ooievaar. Vanaf maart begon de voorjaars trek zich af te tekenen. Er valt uit het verzamelde materiaal geen duidelijke trekpiek te halen. Tot en met mei waren er alleen waarnemingen van één of twee exemplaren, daarna ook van groepjes tot maximaal zes exemplaren. Zoals ieder jaar werden ook nu weer in en rond de ooievaarsdorpen wilde Ooievaars gezien.

Waarnemingen van geringde Ooievaars en ringgegevens

Door het aflezen van ringen kon de herkomst van veel geringde Ooievaars worden achterhaald. De meeste geringde exemplaren bleken projectooievaars te zijn. Zij werden gezien in Amen (D.), Alphen a/d Rijn (Z.H.) later in Apeldoorn (Gld.), Nootdorp (Z.H.), Wassenaar/Voorschoten/Den Haag (Z.H.), Druten (Gld.), Zuilichem (Gld.) Bergambacht (Z.H.), Schalkwijk (U.), Wijk bij Duurstede (U.), Zundert (N.B.), Raalte (O.) en Gramsbergen (O.). De waarnemingen uit de ooievaarsdorpen wijzen erop dat de Ooievaars zich daar soms enige tijd ophouden en vervolgens weer gaan zwerven. Uitwisseling tussen de ooievaarsdorpen werd eveneens geconstateerd. De doodgevonden Ooievaar in Voorschoten was een projectooievaar in het achtste kalenderjaar, die op 29 maart 1977 in Groot Ammers was geringd. Het broedpaar in Wassenaar bestond uit een projectooievaar waarvan de ring reeds op 8 januari 1980 bij Mariahoeve (Den Haag) was afgelezen. Dit ♂ was op 22 maart 1979 geringd. Het ♂ droeg een ring van het Dierenpark Was-

Zó slecht staat het er met de wilde Ooievaar in Nederland voor. Schoonrewoerd, 9 augustus 1980, jonge Ooievaar. Foto: Ad Sprang.

senaar. De Ooievaar werd daar in 1976 binnengebracht en had toen een Duitse ring om; in 1978 vloog deze vogel weg. Het ♀ van het nest in Schoonrewoerd was op 15 juli 1980 als nestjong geringd in Graafland. De ouders waren een vrijvllegend paar projectooievaars. Voordat dit dier zich vestigde, heeft het rondgezworven, getuige de volgende meldingen.

Volwassen Ooievaar (ringnummer 219) foeragerend, Over Helcop, 23 juni 1982.

Foto: Herman Rensch.

Ooievaar, Schoonrewoerd,
12 juli 1980.
Foto: Ad Sprang

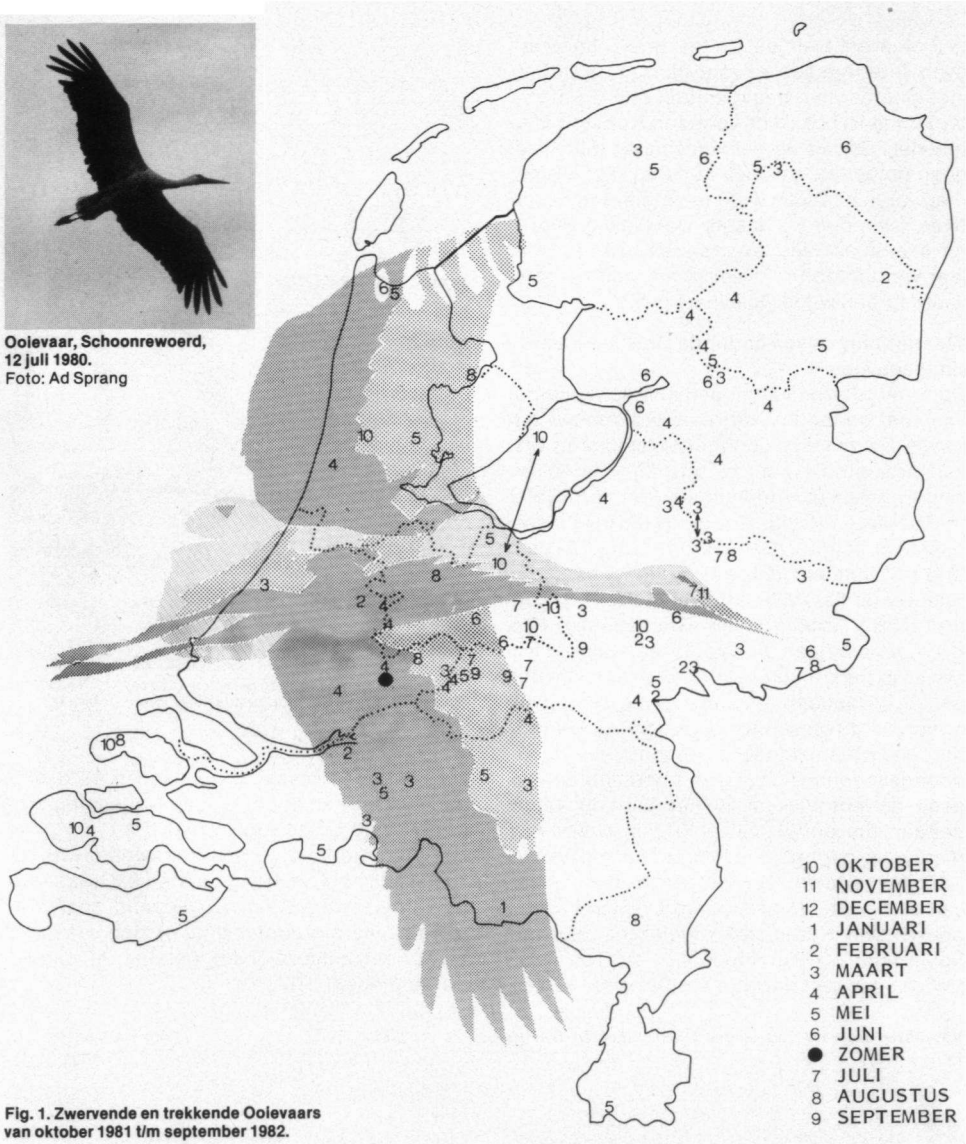

Fig. 1. Zwervende en trekkende Ooievaars
van oktober 1981 t/m september 1982.

19-08-1980 : met drie andere projectooievaars te Beusichem
20-08-1980 : idem in Buurmalsen
03-09-1980 : Zwin (België); eerste aflezing
04-10-1980 : idem ; laatste aflezing
14-03-1982 : Wijk bij Duurstede
30-04-1982 : Schoonrewoerd, broedvogel

Een ♂ Ooievaar die op tweejarige leeftijd broedt, is een uitzondering. Bauer & Glutz van Blotzheim (1966) vermelden tot 1962 voor Zuidwest-Duitsland slechts zeven gevallen. Ooievaars broeden merendeels voor het eerst op driejarige leeftijd, de rest van vier tot zes jaar. De ♂ projectooievaar van Kootwijkerbroek was in 1977 in Groot Ammers geringd. Het ♂ was in 1976 in Het Zwin geboren, dat

zelfde jaar naar het Liesveld gebracht en daar geringd. Uiteindelijk is de vogel overgebracht naar het buitenstation De Wijk, waar hij op 29 maart 1982 is losgelaten. Van 10 tot 14 april keerde hij daar terug om op 20 april in Kootwijkerbroek te verschijnen. Boven het loop-been geringde exemplaren werden waargenomen op 4-10-1981 te Renswoude (U.), 8-11 tot 3-12-1981 bij Spankeren (Gld.), 7-2-1982 bij Leuth (Gld.), 30-3-1982 bij Neede (Gld.) en 3-6-1982 bij Kampen (O.). Voorts was er rond 4 april 1982 een geringde Ooievaar bij Diever. De Duitse Ooievaar, waarvan de ring op 21-10-1981 bij Lelystad werd afgelezen, was op 2-7-1981 als nestjong in Wohle (West-Duitsland:

Adulte Ooievaar van het nest afvliegend, Schoonrewoerd, 25 juli 1980.

Foto: Ad Sprang.

52°.24' N. 09°.18' E.) geringd. In het Liesveld hield zich de hele zomer een Ooievaar op die als nestjong op 11-7-1981 in Uhrendorf, Sleswijk-Holstein (West-Duitsland: 53°.52' N. 09°.25' E.) was geringd.

Dode Ooievaars

De dode Ooievaar uit Voorschoten was sterk vervuild en bedekt met een kaarsvetachtige substantie. Verder had dit dier een oude teenfractuur, een schedelfractuur en waren de darmen bloederig. Sectie, die werd uitgevoerd op de drie dode jongen van Kootwijkerbroek, wees uit dat er twee exemplaren waren met longbloedingen. In de magen zaten grote hoeveelheden zand en ruwvezel; merkwaardig genoeg geen voedselresten zoals delen van insecten. Het onderzoek op het voorkomen van toxische stoffen verliep negatief. Positief was het onderzoek op botulisme (type C). Volgens het Centraal Diergeneeskundig Instituut is het mogelijk dat toxinevorming heeft plaatsgevonden na het intreden van de dood.

Foerageergebied en voedsel

In Grafhorst foerageerden de Ooievaars hoofdzakelijk in de directe omgeving van het nest; ook werden ze bijgevoerd met vis. De Wapenveldse Ooievaar zocht voedsel in het Wapenveldse Broek en de uiterwaarden. De

Voorster exemplaren foerageerden in de Voorsterklei, vooral op die plaatsen waar beregeningsinstallaties werkten. In Kootwijkerbroek was er belangstelling voor de weilanden en slootjes in de omgeving. Ook werd foerageren op gegierd grasland waargenomen. De exemplaren van Wassenaar waren in de vroege ochtend op de weilanden, maar ook op een parkeerplaats van de diertuin te vinden. Wanneer de dierenverzorgers de kangoeroes onder het nest kwamen voeren met kuikens en vis, waren de Ooievaars altijd present. Uit het onderzoek dat in 1981 rond Schoonrewoerd werd verricht, kwam naar voren dat de polders Over-Heicop, Over-Boeicop en Kortgerecht dat jaar de belangrijkste foerageergebieden vormden, waarbij een aantal percelen opvallend vaak werd bezocht. De totale oppervlakte van het foerageergebied besloeg 20.000 ha, waarvan 5000 ha frequent werd gebruikt. Vaak werd voedsel gezocht op percelen waar landbouwkundige werkzaamheden werden uitgevoerd. Mollen, Kikkers, Wormen, en zelfs een Hermelijjn vormden het voedsel. Waarnemingen vanaf de kerktoren en braakbalonderzoek leverden nog vis, veel Veldmuizen en insectenresten —hoofdzakelijk van loopkevers— op (Jonkers 1982). Het onderzoek is in 1982 voortgezet.

■ D.A. Jonkers, Rijksinstituut voor Natuurbeheer, postbus 46, 3956 ZR Leersum.

GERAADPLEEGDE LITTERATUUR:

Bauer K. & Urs Glutz von Blotzheim (1966): Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band V. Frankfurt am Main: 400.
Jonkers, D.A. (1982): De Ooievaars van Schoonrewoerd, hun foerageergebieden en hun voedsel. RIN Leersum 15 p + bijlagen.